

Mogu li Srbi i Albanci živeti zajedno?

«Can Serbs and Albanians Live Together?»

by Patrick Hondus

Source:

Western Balkans Security Observer (Bezbednost Zapadnog Balkana), issue: 4 / 2007, pages: 4-12, on www.ceeol.com.

The following ad supports maintaining our C.E.E.O.L. service

eBooks on Central, East and Southeast Europe

**Zsidókérdés
Magyarországon 1944 után**
Jewish Question in Hungary after 1944

By **Bibó István**

Múlt és Jövő Kiadó, Budapest, 2001
(in Hungarian)

In 1948 in his seminal study "The Jewish Question in Hungary After 1944" István Bibó did draw attention to the role of Hungarian society at large in the implementation of the logic of the Holocaust.

more on:

www.dibido.eu

Mogu li Srbi i Albanci živeti zajedno?

Patrik Hondus

UDK 323.1(=861):(=919.83)](497.115):

“Sve će ovo jednog dana nestati. Najverovatnije ćemo videti još uništavanja i nasilja... Ali ljudi će na kraju shvatiti da je u našem interesu da opet budemo zajedno. Ne kao ranije zato što je tako propisano, nego zato što se shvata da ljudi ne mogu živeti u segregaciji... Oni će ponovo biti zajedno... to je prirodno.”¹

(Enver Petrovci)

NIŠTA I NIKO danas ne može osporiti užasno stanje u kome se nalaze odnosi između Srba i Albanaca. O ovom neprijateljstvu posebno izveštavaju u štampa i vesti, istoričari i politikolozi ga pažljivo analiziraju, a političari se često osvrću na njega u političkim raspravama. Bilo bi utopistički tvrditi suprotno. Ipak, takvo stanje ne može biti prihvatljivo, pogotovo ako se zna da Srbi i Albanci nisu vekovni neprijatelji. Ukoliko posmatramo period od srednjeg veka pa do druge polovine dvadesetog veka, možemo naći brojne dokaze koji govore o tome da su ove dve zajednice imale relativno skladne odnose. Srbi i Albanci su saradivali i međusobno sklapali brakove dok im se odnosi u poslednjih sto pedeset godina nisu drastično pogoršali. Simptomatično je to da se pogoršanje odnosa dogodilo uporedo sa pojavom nacionalizma kao nove političke ideologije u Evropi. Srpsko–albanski odnosi se posle toga nikad nisu popravili, a posledica je sadašnja situacija na Kosovu.

Prvi deo ovog teksta iznosi argumente protiv trenutnih pode-la i odbacuje ideju o postojanju “večne mržnje” između Srba i Albanaca. Drugi deo kritički analizira to kako lokalne nacionalne elite upotrebljavaju nacionalne mitove i kako interpretiraju ključne istorijske momente. U devetnaestom i ranom dvadesetom veku, Srbi i Albanci su masovno bili izloženi nacionalističkoj propagandi lokalnih elita, koje su težile tome da ponovo uspostave nacije i države iz prošlosti. Radi toga one su svesno uništavale mogućnost da budu uspostavljeni dobri odnosi između različitih et-

¹ Enver Petrovci, poznati jugoslovenski glumac albanske etničke pripadnosti, u intervjuu datom radiju Ujedinjenih Nacija na Kosovu, <http://www.unmikonline.org/radio/scripts/English/april05/140405.htm> (1-6. 2006.)

Autor je nezavisni istraživač iz Londona

ničkih i religijskih grupa u regionu. Treći deo teksta razmatra nedostatak demokratske kulture srpskih i albanskih elita. Da demokratija kod Srba i Albanaca nije ostala na čisto deklarativnom nivou i da nacionalistički programi iz prethodnog veka nisu nastavili da dominiraju postkomunističkom politkom, pad komunizma predstavljao bi značajnu priliku da se uspostavljanjem liberalne demokratije postepeno reše konflikti koji postoje među ovim grupama. Međutim, pošto je nacionalističkim rezonima dat prioritet, u regionu je došlo do stvaranja etnokratskih, a ne demokratskih sistema.

Dokazi o postojanju dobrih odnosa između Srba i Albanaca

Istorija srpsko–albanskih odnosa nije uvek bila ovako tmurna iako je upadljivo to do koje mere su i Srbi i Albanci uspeali da zanemare tu činjenicu. Niimalo ne čudi to što su ogromni, relativno skorašnji zločini, koje su i jedni i drugi počinili, uspeali da zasene uspomene na bolje odnose iz prethodnih vremena, ali je potpuno neprihvatljivo koristiti bilo kakav argument koji podstiče ideju o “večnoj mržnji” između ova dva naroda. Suprotstavljanje ideji opasne sadašnjice može vrlo lako ličiti na mitski Sizifov posao. Ipak, važno je pozabaviti se rasplitanjem ovih, uglavnom izmišljenih, istorijskih tvrdnji o nepromenljivim razlikama koje postoje između Srba i Albanaca. Moraju biti istaknuti oni istorijski periodi koje su lokalni nacionalisti godinama namerno potiskivali.

Počecemo, stoga, od Horvata i Vikersa koji govore o postojanju relativno skladnih odnosa između Srba i Albanaca u srednjem veku. Horvat, na primer, opisuje kako je car Dušan saradivao sa viđenim Albancima u periodu kada je osvajao teritoriju sadašnje Grčke tako što im je, u zamenu za njihovu odanost i usluge, dodeljivao obradiva zemljišta i imanja u Epiru i Tesaliji.² U ovom istom periodu stvorene su i bitne krvne veze. Govori se, na primer, da je majka cara Dušana bila Albanka³, a da je Skenderbegova bila Srpkinja, kao i da se jedan od Skenderbegovih sinova oženio Jerinom, ćerkom srpskog despota Lazara Brankovića. Posle pada srpske države 1459. godine, Stefan Lazarević je, navodno, utočište našao na Skenderbegovoj teritoriji.⁴ Pre toga, u čuvenoj Kosovskoj bici, Srbi i Albanci su se zajedno suprotstavili invaziji Otomanske imperije.⁵ Da u ovome ima istine govori i činjenica da je među

² Branko Horvat, *Kosovsko Pitanje*, (Zagreb 1988), 84

³ *Ibid.*, 84

⁴ *Ibid.*, 84

⁵ Miranda Vickers, *Between Serb and Albanian-History of Kosovo*, (London, 1998), 13, Horvat, B., o.c., 84

Albancima postojala, sada već uglavnom zaboravljena, tradicija da utorkom, danom kada su Srbi poraženi na Kosovu, ne započinju nove projekte.⁶

Dobri odnosi između Srba i Albanaca potrajali su i posle srpskog poraza na Kosovu. Vikers piše da je većina Albanaca u regionu tokom dužeg vremena ostala u dobrim odnosima sa lokalnim Srbima.⁷ Takođe, stanovnici graničnih predela između Crne Gore, Albanije i Kosova većinom su srpsko-albanskog porekla. Crnogorsko pleme Kući odličan je primer za ovu tvrdnju. Viđeni vođa ovog plemena, Marko Miljanov verovao je da je njegovo pleme mešanog albansko-srpskog porekla.⁸ Štaviše, kasnije, kada je većina Albanaca prešla u islam, mnogobrojni lokalni i strani putnici pisali su o tome kako su neka muslimanska albanska plemena i porodice štitili pravoslavne srpske manastire i groblja ne samo od lokalnih razbojnika već i od vladajućih Turaka.⁹ Osim toga, viđeni srpski socijal-demokrata Dimitrije Tucović verovao je da Srbija i Crna Gora imaju jedinstven položaj da grade primerne odnose sa Albancima na osnovu mnogobrojnih krvnih veza koje postoje između lokalnih plemena i etnički izmešanog susjedstva.¹⁰ U novije vreme Dajzingz tvrdi da su narodi na Balkanu mešanog i raznovrsnog porekla i da Kosovo u tom smislu nije nikakav izuzetak. Po njegovom mišljenju, očigledno je da istoriju Kosova odlikuju ne samo sukobi između Srba i Albanaca, već i njihova simbioza i koegzistencija.¹¹

Doba nacionalizma

Ukoliko su u prošlosti i postojali srdačni odnosi između Srba i Albanaca, oni su danas potpuno nezamislivi. U ovom tekstu tvrdićemo da korene srpsko-albanskog konflikta treba tražiti u periodu uspona savremenih evropskih nacionalizama. U tom periodu prvi put nacionalne elite nisu smatrale nacionalnu izmešanost prednošću. Naprotiv, Dajzingz tvrdi da su se centri političke i religijske moći trudili da iskorene ovu vrstu etničko-religijske izmešanosti kako bi doveli do čistih identiteta.¹²

Naravno, ovim se ne negira postojanje nekih ranijih formi zajedničkih identiteta. Na teritoriji Otomanskog carstva glavnu ulogu u stvaranju zajednica imala je religija, a ne etnicitet.¹³ Nesporna je, međutim, činjenica o postojanju religio-

⁶ Vickers, M., o.c., 19

⁷ Ibid., 24

⁸ Rene Gremaux, "Politics of Ethnic Domination in the Land of the Living Past", u: Ger Duijzings (urednik), *Kosovo-Kosova: Confrontation or Coexistence*, (Nijmegen, 1996), 16

⁹ Ibid., 86

¹⁰ *Srbija i Albanci: Pregled Politike Srbije Prema Albancima od 1878. do 1914. godine*, (Ljubljana, 1989), 12

¹¹ Ger Duijzings, "New myths are needed. Reconciliation in Kosovo as an intellectual challenge", tekst prezentovan u okviru radionice "Post-Kosovo Balkans: Perspectives on Reconciliation", SSEES/ UCL, London, 18. mart 2000., - <http://web.inter.nl.net/users/ger.duijzings/new-myths.htm> (5. 6. 2006)

¹² Duijzings, G. (2000), o.c.

¹³ Ger Duijzings, "Ethnic unmixing under the Aegis of the West: a Transnational Approach to the Breakup of Yugoslavia," *Royal Institute for Inter-Faith Studies*, (London, 2003), http://www.riifs.org/journal/essay_v5no2_Duijzings.htm (5. 6. 2006)

zne netrpeljivosti. Religija je bila značajan faktor u razdvajanju ove dve zajednice, ali i dalje ostaje pitanje da li je ona bila jedini značajni faktor u ovom procesu.

Miroslav Hroš je jednom prilikom zapazio da “kad društvo podbaci, nacija se pojavljuje kao glavna garancija”¹⁴. Devetnaesti vek je, bez sumnje, bio period konačnog raspadanja Otomanskog carstva. Kako se stari poredak ruši, piše Patrik Giri, tako su intelektualci i političari počeli da se bave stvaranjem novih nacija, koje su projektovani po ugledu na nacije iz daleke prošlosti ranog srednjeg veka.¹⁵ Po rečima Entoni Smita, koncept nacije ne može da opstane bez ideje o postojanju odgovarajuće prošlosti i verodostojne budućnosti. Da bi bila stvorena ubedljiva slika nacije, mora biti pronađena i usvojena dostojna i osobena prošlost – takozvano “zlatno doba”¹⁶. To je pre svega potrebno da bi bio stvoren kontinuitet među generacijama, jer ovakvim rezonovanjem “mi” postaje naslednik heroja i mučenika iz davnina.¹⁷ Međutim, kompleksnost ove nacionalističke filozofije postaje očigledna onda kada se retorički povratak u prošlost postepeno pretvori u otvoreni apel za fizički povratak “domovini”.¹⁸ S obzirom na to da je nacionalizam sve više etnolingvističkog karaktera, zastupnici ove političke ideologije sve više koriste jezik i arheološke pronalazke da lociraju “svoje” ljude i da činjenicama potkrepe svoje polaganje prava na teritorije na kojima žive druge etničke ili religijske grupe.¹⁹

Poenta je u tome da se nacionalisti u velikoj meri oslanjaju na široku upotrebu mitova da bi zataškali istorijske nedоследnosti koje bi, inače, sputavale nacionalistički pokret. Džordž Šoplin ubedljivo tvrdi da se elite služe mitovima kako bi na efikasan i jednostavan način komunicirale sa običnim ljudima.²⁰ U društvima podeljenim u odnosu na etničke i društvene crte, mitovi se koriste kako bi takvi razdori još više bili produbljeni. Na primer, kada se etnicitet koristi kao glavna odrednica mita, onda se druge etničke grupe mogu isključiti ili posmatrati kao cilj protiv koga je neophodna mobilizacija.²¹ Vjekoslav Perica tvrdi da su mitovi sastavni deo izgradnje nacionalnosti, jer pre svega utiču na sadašnjost.²² Mitovi su korisni utoliko što okrivljivanjem drugih pružaju objašnjenje za trenutnu sudbinu društva. Ironično je to što pretnja koja postoji u mitu najverovatnije uopšte ne postoji u stvarnosti, ali ukoliko je ponovljena dovoljan broj puta, onda će je ljudi usvojiti.²³ Teritorijalni mit, baziran na ideji da nacija potiče sa

¹⁴ Citirano u: Hobsbawn, E., “Ethnicity and Nationalism in Europe Today”, u: Balakrishnam, G. (urednik), *Mapping the Nation*, (London, Njujork, 1996), 261

¹⁵ Patrick J. Geary, *The Myths of Nations: the Medieval Origins of Europe*, (Nju Džersi, 2002), 18

¹⁶ Anthony Smith, “The Golden Age and National Renewal”, u Hosking, G. i Schopflin, G. (urednik), *Myths and Nationhood*, (London, 1997), 36-37

¹⁷ Geary, J. P., 50

¹⁸ Ibid., 49

¹⁹ Geary, J. P., o.c., 35

²⁰ George Schopflin, “The Functions of Myth and a Taxonomy of Myths”, u Hosking, G. i Schopflin, G. (urednik), *Myths and Nationhood*, (London, 1997), 24

²¹ Ibid., 24

²² Vjekoslav Perica, “The Sanctification of Enmity: Churches and the Construction of Founding Myths of Serbia and Croatia”, u Pal Kolsto (urednik), *Myths and Boundaries in South-Eastern Europe*, (London, 2005), 130, 132

²³ Ibid., 27

određene teritorije na kojoj je doživela svoj veličanstveni uspon sve dok je “drugi” nisu preuzeli, predstavlja dobar primer.²⁴ Ako su ti “drugi” trenutni stanovnici teritorije, onda je politička mobilizacija za “oslobođenje” teritorije jasno opravdana u očima stvaralaca mitova. Mitovi su izobličene istorijske priče, a kao što je Ernest Renan slavno zapazio, greške u interpretaciji istorije predstavljaju ključan element u stvaranju nacije.²⁵ Kao što ćemo dalje u tekstu videti, određeni aspekti savremenog srpskog i albanskog nacionalizma mogu se tumačiti ovim pojmovima.

Kako se Otomansko carstvo polako raspadalo, tako su srpski i albanski intelektualci počeli da se bave stvaranjem sopstvenih nacija. Religijska pitanja koja su predstavljala problem u srpsko–albanskim odnosima potiskivana su za vreme borbi tadašnjih narodnooslobodilačkih pokreta protiv Osmanlija.²⁶ Štaviše, Prizrenskom ligom, osnovanom 1878. godine, dominirali su albanski nacionalisti koji su se protivili stremljenju konzervativnih albanskih struja da stvore islamsku državu svih muslimana na Balkanu. Liga je težila ideji ujedinjenja Albanaca svih vera²⁷ i u tom je smislu bila relativno sekularna.²⁸ I Albanci i Srbi maštali su o sopstvenim nacionalnim državama²⁹, sa Kosovom kao sastavnim delom buduće domovine. U tu svrhu, nacionalisti iz oba naroda pokušavajući da lingvistički lociraju svoje pretke i opravdaju arheološkim nalazima pravo na određenu teritoriju, susreli su se s paradoksom kosovske situacije. Naime, posle više stotina godina otomanske vladavine, na Kosovu je postojao veliki broj srpskih spomenika koji su ukazivali na to da su Srbi u srednjem veku bili prisutni na ovoj teritoriji, ali je bilo jako malo stanovnika koji su govorili srpskim jezikom. S druge strane, Albanci skoro da nisu imali materijalnih dokaza o svom ranijem boravku na Kosovu, ali je to nadoknađivao ogroman broj stanovnika koji je govorio albanskim jezikom. Štaviše, kao što piše Smit, Srbi su sačuvali ideju svog “zlatnog doba” time što su pamtili, pre svega putem mnogobrojnih epskih narodnih pesama, svoju srednjovekovnu državu se sedištem na Kosovu. Takođe, u devetnaestom veku bilo je mnogo Srba koji su sebe smatrali potomcima cara Lazara poginulog u Kosovskoj bici.³⁰ Kosovski mit, kojim se prenosila ideja srpske patnje i žrtve za vreme islamske vladavine a koji je širio ideju o tome da Srbi treba da oslobode Kosovo, postao je osnov savremenog srpskog nacionalizma.³¹ S druge strane, albanski muslimani

²⁴ Ibid., 28

²⁵ Citirano u: Bojan Aleksov, “Adamant and Treachours: Serbian historians on religious conversions”, Kolsto, P. (urednik), o.c., 158

²⁶ Dušan Janjić, “Nacionalni identitet, pokret i nacionalizam Srba i Albanaca”, u: *Sukob ili Dijalog: Srpsko-Albanski odnosi i integracija Balkana*, (Subotica, 1994), 118

²⁷ Horvat, B., o.c., 29

²⁸ Marko Đogo se suprotstavlja ovoj ideji, jer smatra da albanski nacionalni pokret ipak nije bio do te mere antiotomanski. On smatra da pokret i dalje treba da opravda svoje zahteve da se hrišćanima oduzme pravo na nošenje oružja, da se povrate religiozni zakoni u albanskim regionima i sl. On optužuje albansku istoriografiju da je potisnula ovaj segment albanskog nacionalnog pokreta. Citirano u Đogo, M., “National Truths and Disinformation in Albanian-Kosovar Historiography”, Duijzings, G. (urednik) (1996), o.c., 40

²⁹ “Kao što ne želimo biti pod Turcima, moramo se suprotstaviti pokušajima asimilacije Slovena, Austrijanaca ili Grka. Želimo biti Albanci...” u: Horvat, B., o.c., 29

³⁰ Gremaux, R., o.c., 21

³¹ Duijzings, G. (2003), o.c.

nisu imali načina da pronađu svoje “zlatno doba”, pa su počeli idealizovati epohu koja je prethodila epohi dolaska Srba, tražeći svoje istorijske korene u ranijem prisustvu Ilira, Tračana i dardanskih plemena na ovim prostorima. Slovene su smatrali došljacima koji su okupirali njihovu drevnu zemlju. Pored toga, da bi dokazali svoje srednjovekovno prisustvo na Kosovu, kao i svoje antiotomansko nasleđe, Albanci su počeli intenzivnije da proslavljaju Skenderbega i njegovu borbu protiv ekspanzionističkog Otomanskog carstva.³²

Međutim, ni jedan ni drugi nacionalizam nisu prihvatili elemente zajedničkih borbi i saradnje iz prošlosti. Naprotiv, srpski nacionalisti su uz mit o teritoriji opsežno koristili i mit o religioznim preobražajima, predstavljajući Albance kao Turke ili kao Srbe koji su bili prinuđeni da pređu u islam.³³ Koristili su ga da bi sagradili etničke i religijske barijere između Srba i Albanaca. Takođe, mnogi Albanci na Kosovu smatrali su islam religijom slobodnih ljudi, a pravoslavno hrišćanstvo religijom robova.³⁴ Sve ovo dovelo je do toga da su i Srbi i Albanci koristili razlike koje među njima postoje da bi očuvali ili osvojili osporenu teritoriju iako se sam spor prevashodno odnosio na teritoriju. Religija se pokazala korisnom u ovom smislu. Kad je postalo očigledno da ni Srbi ni Albanci ne nameraavaju da problem Kosova reše na način koji bi svima bio prihvatljiv³⁵, nacionalističke struje među Srbima i Albancima počele su da teže stvaranju sukoba koji se nije mnogo razlikovao od sukoba između Srba i Bugara ili između Srba i Hrvata.

Vreme demokratije i povratak starom nacionalizmu

Padom komunizma Srbi i Albanci su, posle dužeg perioda provedenog u zajedničkoj, ali nikada u potpunosti demokrat-skoj ili slobodnoj državi, dobili priliku da reše svoje nacionalne sporove. Demokratija, koja je po prirodi uključuje sve i koja, bar na teoretskom nivou, zahteva političku jednakost svih pojedinaca u društvu, imala je potencijala da izmiri srpske i albanske nacionalne interese. Međutim, dogodilo se suprotno. Demokratiju su prihvatili lideri obe grupe, ali samo na deklarativnom nivou. Rugovin pokret je, na primer, po rečima Sklezena Malićija, bio panalbanski, odnosno formiran na etničkoj osnovi.³⁶ Drugim rečima, Srbi i Albanci su jedni drugima stvo-

³² Gremaux, R., o.c., 21

³³ Ibid., 177

³⁴ Vickers, M., o.c., 25

³⁵ Janjić, D., o.c., 120

³⁶ Skelzen Malici, *Kosova Separate Worlds*, (Priština, 1998)

rili mnogo muka, zato što su, zahtevajući teritorije po etničkom principu, odabrali ekskluzivni nacionalizam prošloga veka umesto moderne liberalne demokratije našeg doba. Izabravši nacionalizam, oni su ugrozili demokratizaciju i ozbiljno otežali razvoj liberalnog, multietničkog i progresivnog civilnog društva, koje je bazirano na zajedničkom konsenzusu. Novi talas nacionalizma potisnuo je demokratski potencijal Srba i Albanaca i doveo ih do još jedne tragične epizode u međusobnim odnosima.

Ima stručnjaka koji smatraju da demokratija i nacionalizam ne moraju biti uzajamno isključivi pojmovi. Gia Nodia, na primer, govori o tome da su svi demokratski pokreti u nekom trenutku u sebi nosili element nacionalizma, kao i da su mnoge države komunizmom u velikoj meri uspele da unište civilna društva. To je značilo da je nacionalizam u mnogo slučajeva bio poslednji princip koji je mogao da drži društvo posle kolapsa prethodnog sistema.³⁷ Nodia takođe smatra da je nacionalizam destruktivan u komunističkim sistemima, a konstruktivan u demokratskim.³⁸ Francis Fukujama se u velikoj meri slaže sa ovim pogledom. On navodi primere iz istorije iz kojih sledi da su rani nacionalizmi bili demokratske prirode i da su igrali bitnu ulogu prilikom odstranjivanja apsolutističkih monarhija u Evropi.³⁹ Fukujama smatra da je nacionalizam pre svega poslužio kao sredstvo za oslobađanje od komunističkih diktatura i da su nacionalizam i demokratija dva lica iste stvari. Pošto nacionalne razlike i dalje postoje na svetu, teško je zamisliti demokratske države koje egzistiraju van nacionalnog konteksta.⁴⁰ On zaključuje da demokratija i nacionalizam mogu da koegzistiraju, ali pre svega u zemljama koje su rasno i kulturno homogene i u kojima je dominantna kultura relativno stabilna.⁴¹ Donald Horovic potvrđuje ovu ideju, govoreći da je demokratija najviše napredovala u istočnoevropskim državama koje imaju najmanje etničkih rascepa, kao što su Poljska i Češka Republika, a da je u državama kao što su Jugoslavija ili Slovačka napredak demokratije bio ili nešto sporiji ili ga uopšte nije bilo.⁴² Žalostno je to što u multietničkim društvima koja su u procesu demokratizacije prošlost najčešće pokvari planiranu budućnost, jer različite etničke grupe koriste mitove da bi, u odnosu na određene teritorije, tražile kolektivna prava.⁴³ U podeljenim društvima koja su na putu ka demokratizaciji etnička pripadnost donosi osećanje sigurnosti a partijske politike neizbežno se oblikuju u skladu sa etničkim premisama⁴⁴, što se teško može promeniti.

³⁷ Ghia Nodia, "Nationalism and Democracy", u Larry Diamond, Marc F. Plattner (urednik), *Nationalism, Ethnic Conflict, and Democracy*, (London, 1994), 9

³⁸ Ibid., 19

³⁹ Francis Fukuyama, "Comments on Nationalism and Democracy", u Diamond, L., Plattner, F. M. (urednik), o.c., 23

⁴⁰ Ibid., 24

⁴¹ Ibid., 26

⁴² Donald L. Horowitz, "Democracy in Divided Societies", u: Diamond, L., Plattner, F. M. (urednik), o.c., 37

⁴³ Ibid., 40

⁴⁴ Ibid., 49

Problem sa svim ovim argumentima je što zanemaruju destruktivnu moć koju nacionalizam ima nakon pada komunističkih i drugih autokratskih režima. Ako sledimo Fukujami-no rezonovanje, mogli bismo zaključiti da su svi jugoslovenski nacionalizmi na jedan ili na drugi način bili demokratski. Na primer, nacionalizam kosovskih Srba tokom osamdesetih godina dvadesetog veka mogli bismo nazvati demokratskim, jer se protivio dominaciji albanskih komunista na Kosovu. U tom smislu je i nacionalizam etničkih Albanaca bio demokratski onda kada su Srbi preuzeli kontrolu nad Kosovom. Međutim, nijedan od ova dva nacionalizma nije imao pozitivne rezultate, osim ako vladavinu Slobodana Miloševića ili trenutne životne uslove malog broja preostalih Srba na Kosovu možemo smatrati takvim. Naprotiv, po rečima Vesne Pešić, nacionalizmi koji su iznikli posle raspada Jugoslavije i koji su probudili stare totalitarne strukture u postkomunističkim društvima i uveli određene elemente fašizma u regione koji su vekovima multietnički i nerazdeljivi, po svojoj prirodi su bazično nedemokratski.⁴⁵ Jednostavno, kolektivizam baziran na etničkim razlikama zamenio je kolektivizam baziran na klasnim podelama. Adam Mičnik je odlično sažeo suštinu nacionalizma u postkomunističkim društvima rekavši da nacionalizam nije borba za sopstvena nacionalna prava, već borba za uskraćivanje tuđih nacionalnih i ljudskih prava.⁴⁶ Srpski i albanski lideri su u novijim vremenima potvrdili ovaj način razmišljanja. Ako uporedimo stanje na Kosovu pre NATO intervencije i posle NATO intervencije možemo uočiti dva podjednako destruktivna nacionalizma koja nemaju nimalo tolerancije prema različitosti. Nacionalističkim pokretima potrebni su autonomija i odvojeni život, oni poriču postojanje bilo kakvog zajedništva, zajedničkih interesa ili uzajamne zavisnosti.⁴⁷ Oni su fundamentalno isključivi. Političke organizacije i institucije koje su osnovali nacionalisti nepogodne su za mirenje suprotstavljenih zahteva, jer se bave politikom isključenja, a ne uključenja.⁴⁸ Po rečima Sabine Ramet, doktrina kolektivnih prava, koju podržavaju i srpski i albanski nacionalisti, pretvara kulturne razlike u kulturne razdore i od religije/nacije stvara osnovu za političku akciju.⁴⁹ Takođe, po logici ove doktrine, veće grupe imaju više prava od manjih, što su i Srbi i Albanci odlično iskoristili.⁵⁰ Ova interpretacija demokratije uči-

⁴⁵ Vesna Pešić, "The Cruel Face of Nationalism", u Diamond, L., Plattner, F., M. (urednik), o.c., 132, 133

⁴⁶ Adam Michnik, "Nationalism", u Augustinos Geramsimos (urednik), *The National Idea in Eastern Europe: the Politics and Civic Community*, (Toronto, 1996), 135

⁴⁷ Steven L. Berg, "The Nationalist Appeal and the Remaking of Eastern Europe", u: Geramsimos, A. (urednik), *The National Idea in Eastern Europe: the Politics and Civic Community*, (Toronto, 1996), 143

⁴⁸ Ibid., 143

⁴⁹ Sabine Ramet, *Whose Democracy? Nationalism, Religion and the Doctrine of Collective Rights in post-1989 Eastern Europe*, (Oksford, 1997), 9

⁵⁰ Ibid., 11

nila je to da obe grupe stvore etnokratije koje ne mogu da ugođe interesima manjinskih etničkih grupa. To je prouzrokovalo još jedan talas nasilja koji je kao izgovor koristio religijske i etničke razlike.

Zaključak

Ne postoji nikakva “večna mržnja” između Srba i Albanaca i mnogo istorijskih primera govori o tome da su u prošlosti postojali mnogo bolji odnosi između ova dva naroda. Glavni argument u ovom tekstu je da su većinu problema između Srba i Albanaca izazvali nacionalisti koji su težili osnivanju etnički čistih država. Izobličavanjem istorije i korišćenjem pažljivo izabranih mitova o razdvojenosti naroda, lokalne nacionalne elite su, da bi osvojile teritoriju i prognale neželjeno stanovništvo, namerno zatrovale odnose između Srba i Albanaca. Nažalost, direktna posledica toga bila je pojava nasilja koje je obeležilo odnose između ova dva naroda u većem delu prošlog veka. Jako malo Srba i Albanaca danas prihvata ideju o tome da Kosovo pripada i jednom i drugom narodu, jer se prioritet daje ideji nacionalne države. Malo toga danas ukazuje na to da postoji razvoj demokratske kulture Srba i Albanaca na Kosovu.

Ipak, alternative nema. I Srbi i Albanci moraju živeti zajedno. Kontakti između ove dve grupe su neizbežni, bez obzira na sve tragedije koje su se desile na zajedničkom prostoru. Nerazrešeni problem političke budućnosti Kosova predstavlja prepreku za normalizaciju srpsko–albanskih odnosa, ali on svakako može biti rešen ako obe nacije nađu nove liberalne elite prodemokratske orijentacije koje će biti izrazito pragmatičnog karaktera i koje neće imati strah od buduće integracije regiona. Osim toga, daleka prošlost oba društva na strani je onih koji veruju u oživljavanje dobrih srpsko–albanskih odnosa. Na kraju, nebitno je da li je majka cara Dušana zaista bila Albanka i da li je Skenderbegova majka zaista bila Srkinja. Bitno je to da oba društva treba da koriste mitove o krvnim vezama i mirnim odnosima između viđenih srednjovekovnih Srba i albanskih plemića ukoliko žele da istorijske primere koriste za izgradnju budućih odnosa. Neprijateljstvo je nesumnjivo sastavni deo savremenih srpsko–albanskih odnosa, ali skorašnja gorka iskustva ne smeju imati monopol nad budućnošću odnosa ova dva naroda. ■